

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 1(15), 2025

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу
Інтернет Науково-технічною радою
Мукачівського державного університету
(Протокол №4 від 23 травня 2025 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, Мукачівський державний університет.

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар: Мовчан К.М., директор наукової бібліотеки, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабацій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент.

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти.

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор.

Лужанська Тетяна Юрійвна – к. географічних наук, доцент.

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., професор.

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н.

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій.

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор.

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії.

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання.

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти.

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

УДК 373.3.011.3-057.874:159.955:37.015.31:57.081.1:001(045)

Нестерук А. А.здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності Початкова освіта,

Мукачівський державний університет

Кузьма-Качур М. І.

канд. пед. наук, доцент,

Мукачівський державний університет

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДИ

У статті зосереджено увагу на актуальності проблеми розвитку критичного мислення молодших школярів; обґрунтовано значення критичного мислення як провідної складової формування наукового світогляду учнів початкової школи в процесі вивчення природничої освітньої галузі інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Авторами наголошено, що у процесі вивчення тем природничої освітньої галузі критичне мислення реалізується через: аналіз експериментальних даних; порівняння природних об'єктів і явищ; пошук причин і наслідків; побудову гіпотез та їх перевірку; оцінювання інформації з різних джерел.

Ключові слова: здобувачі початкової освіти, природнича освітня галузь, критичне мислення.

The article focuses on the relevance of the problem of developing critical thinking in junior schoolchildren; the importance of critical thinking as a leading component of the formation of the scientific worldview of primary school students in the process of studying the natural education field of the integrated course "I explore the world" has been substantiated. The authors emphasize that in the process of studying the topics of the natural education field, critical thinking is realized through: analysis of experimental data; comparison of natural objects and phenomena; search for causes and effects; building hypotheses and their verification; evaluation of information from various sources.

Keywords: primary education students, natural education, critical thinking.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві, яке стрімко змінюється, зростає потреба у формуванні особистості, здатної до самостійного мислення, аналізу інформації, оцінки достовірності фактів, прийняття обґрунтованих рішень. Одним із провідних інструментів у цьому процесі є критичне мислення. Його розвиток в учнів початкової школи набуває особливого значення, адже саме в молодшому шкільному віці закладаються основи світоглядних уявлень, розвиваються інтелектуальні та пізнавальні здібності. Особливу роль у цьому відіграє природнича освітня галузь інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування в учнів

наукового світогляду, що є невід'ємною складовою їхньої загальної культури, а також потребою розвивати критичне мислення як здатність аналізувати природні явища, шукати причинно-наслідкові зв'язки, ставити запитання й формулювати власні висновки.

У Концепції Нової української школи критичне мислення визначено як одну з ключових наскрізних компетентностей, необхідних для успішного життя в сучасному суспільстві. Воно закладене в основу цілей загальної середньої освіти нового зразка [3]. В документі наголошено, що формування критичного мислення – стратегічна мета освіти, яка забезпечує здатність до: самостійного пошуку істини; опору маніпуляціям; розв'язання реальних проблем; прийняття зважених рішень на основі доказів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Критичне мислення є багатоаспектним феноменом, який вивчається на перетині психології, педагогіки, філософії та когнітивістики. На думку О. Пометун, критичне мислення – це самостійне, осмислене, логічно обґрунтоване мислення, спрямоване на розв'язання проблем, формулювання суджень та оцінку ситуацій [7].

У сучасних наукових дослідженнях знаходимо такі напрямки вивчення означеної проблеми: визначення сутності категорії та можливостей розвитку критичного мислення (О. Пометун, Чуба О. та ін.); формування критичного мислення учнів початкових класів у процесі навчання (О. Белкіна-Кавальчук, М. Раковська, Ю. Саєнко та ін.); розвиток критичного мислення в процесі вивчення освітніх галузей (Н. Гавриленко, Г. Гаєвська, М. Горват, Н. Лалак, О. Ліба та ін.).

Сучасні дослідження підтверджують, що розвиток критичного мислення на уроках є ключовим чинником формування наукового світогляду учнів. Інтеграція методів аналізу, дискусій, використання ІКТ та створення сприятливого навчального середовища сприяють глибшому розумінню суспільно-природничих концепцій і підготовці учнів до життя в інформаційному суспільстві.

Мета статті – теоретично обґрунтувати значення критичного мислення як провідної складової формування наукового світогляду учнів початкової школи в процесі вивчення природничої освітньої галузі інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Результати дослідження. У педагогічному контексті критичне мислення розглядається як усвідомлене, самостійне, рефлексивне, цілеспрямоване та обґрунтоване мислення, що дозволяє учням формувати власні судження на основі логічного аналізу та аргументації.

Вітчизняні дослідники, зокрема О. Пошетун та Т. Ремех, акцентують увагу на необхідності розвитку критичного мислення як наскрізного вміння, що формується засобами всіх предметів та є підґрунтям для формування ключових компетентностей учнів [6].

У процесі вивчення природничої освітньої галузі критичне мислення виступає основою наукового пізнання, оскільки сприяє формуванню в учнів умінь аналізувати, оцінювати та інтерпретувати інформацію, формулювати гіпотези та проводити експериментальні дослідження. Ефективним засобом є використання технології критичного мислення, яка передбачає три основні фази: виклик, осмислення та рефлексія. Ця технологія сприяє активному залученню учнів до навчального процесу, стимулює їхню пізнавальну активність та розвиток аналітичних навичок.

Крім того, критичне мислення сприяє розвитку в учнів відповідального ставлення до навколишнього середовища та усвідомлення ролі науки у вирішенні глобальних проблем. Це, в свою чергу, формує у них активну громадянську позицію та готовність до участі у суспільному житті на основі наукових знань та цінностей.

Природнича освітня галузь в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» акцентує увагу на дослідницькому підході, формуванні життєвих компетентностей, екологічній свідомості. Тематика уроків «Я досліджую світ» створює широкі можливості для активізації мислення учнів. У Державному стандарті початкової освіти (2018) зазначено, що один із результатів навчання –

це здатність учня висловлювати судження на основі аналізу фактів, що прямо вказує на потребу в розвитку критичного мислення [2].

Критичне мислення є механізмом, що забезпечує перехід від простого засвоєння знань до їх осмислення та застосування. Саме через критичне мислення учень здатний розуміти сутність природних явищ, ставити запитання типу «чому?», «як?», «що буде, якщо...?», порівнювати альтернативні точки зору, виявляти логічні зв'язки.

Важливо, що у процесі вивчення тем природничої освітньої галузі критичне мислення реалізується через:

- аналіз експериментальних даних;
- порівняння природних об'єктів і явищ;
- пошук причин і наслідків;
- побудову гіпотез та їх перевірку;
- оцінювання інформації з різних джерел.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» має значний потенціал для розвитку критичного мислення. Науковцями у [1] подано методику застосування вправ та інтерактивних методів при вивченні конкретних тем для розвитку критичного мислення таких, як «Сенкан», «Прес», «Кошик ідей», «Дерево передбачень», «Займи позицію» та ін. Зокрема, при вивченні теми «Сонце – джерело світла й тепла» (2 клас) можна запропонувати учням не просто вивчити факти, а поміркувати: чому сонячне світло необхідне для життя? Як змінюється поведінка тварин і рослин залежно від пори року? Такі запитання активізують мислення, стимулюють висунення гіпотез, аналіз інформації з підручника та власних спостережень.

Вивчаючи тему «Явища природи» (3 клас), учні аналізують зміну погоди, встановлюють причинно-наслідкові зв'язки між атмосферними явищами (вітер, дощ, сніг), порівнюють природні події в різні дні. У процесі обговорення вчитель стимулює учнів до аналізу: чому зміни погоди відбуваються? Які ознаки свідчать про наближення негоди?

На уроці з теми умови життя рослин (3 клас) доцільно організувати

дослід: поставити одну рослину на світло, а іншу – у темне місце. Учні прогнозують результат, проводять спостереження, обговорюють дані. Це формує основи дослідницької діяльності та критичного мислення: формулювання гіпотез, спростування чи підтвердження, рефлексія.

На уроках доцільно використовувати також такі методи розвитку критичного мислення, як аналіз наукових статей, розв'язання проблемних задач, проведення дебатів, SWOT-аналіз та метод «5 чому». Ці методи сприяють формуванню в учнів умінь критично оцінювати інформацію, розрізняти факти від припущень та формувати обґрунтовані висновки.

Загалом, у початковій школі частіше технологія розвитку критичного мислення реалізується через:

- метод «Прес» – під час обговорення теми «Охорона природи» учні висловлюють думки, підкріплюючи їх аргументами;
- «Діаграма Венна» – використовується для порівняння тварин різних середовищ існування (наприклад, риби і земноводні);
- метод шести капелюхів мислення Едварда де Боно – застосовується при аналізі екологічних проблем (наприклад, «Чому зникають деякі види тварин?») та ін.

За свідченням Н. Маслової, використання інтерактивних технологій у природознавстві стимулює когнітивну активність молодших школярів, формує здатність до аналізу природних об'єктів і явищ [5].

Науковий світогляд школяра формується не лише через знання природничих понять, а через усвідомлення зв'язків між ними, бачення цілісної картини світу. Саме критичне мислення дозволяє перейти від репродуктивного до продуктивного рівня пізнання, коли учень здатен самостійно робити висновки, порівнювати, аналізувати природні явища.

Наприклад, після вивчення теми «Вода – джерело життя» (2 клас), учні отримують завдання – дослідити, як впливає нестача води на живі організми, що відбудеться, якщо забруднити джерело. Учні дискутують, пропонують варіанти рішень, формують екологічну відповідальність. Таке осмислене

пізнання є основою наукового світогляду.

Психолог С. Максименко підкреслює: «Важливим показником критичного мислення є здатність школяра самостійно орієнтуватися в новій інформації, оцінювати її достовірність та відповідність дійсності» [4].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток критичного мислення у процесі вивчення природи сприяє формуванню в учнів наукового світогляду, який характеризується системним баченням світу, розумінням причинно-наслідкових зв'язків та здатністю до об'єктивного аналізу явищ. Учні, які володіють навичками критичного мислення, здатні критично оцінювати інформацію, розрізняти факти від припущень та формувати обґрунтовані висновки.

Подальші наші напрацювання будуть спрямовані на глибокому вивченні засобів критичного мислення та впровадженні їх на уроках природничої освітньої галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горват М. В., Кузьма-Качур М. І. Використання технології критичного мислення у процесі формування природничої компетентності молодших школярів. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. Вип. 2 (8). С. 140–143.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyjderzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>.
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola.pdf>.
4. Максименко С. Д. Психологія розвитку особистості: навч. посіб. Київ: КММ, 2020. 368 с.
5. Маслова Н. М. Інтерактивні технології як засіб формування пізнавальної активності молодших школярів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 187. С. 112–116.
6. Пометун О. І., Ремех Т. О. Розвиток критичного мислення учнів на уроках суспільствознавчих дисциплін. Київ: Освіта, 2014. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720911/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%BD%20%D0%9E.%D0%86.%2C%20%D0%A0%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%85%20%D0%A2.%D0%9E.%20%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B2.pdf>.
7. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український освітній журнал*. 2021. № 1. С. 15–22.

ЗМІСТ

ГУМАНІТАРНІ ТА СУСПІЛЬНІ НАУКИ	
Андрейко А.-А. В., Декет Д. В., Лалак Н. В. СИТУАТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	3
Бабинець К.М. Молнар Т.І. ОСВІТНІ ВТРАТИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	8
Боднар В. О. Кузьма-Качур М. І. ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	13
Дем'янчук А.П., Молнар Т.І. МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	19
Дешко М. І., Керечанин Н. І., Лалак Н. В. ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	25
Дубровська Б. І., Фенчак Л. М. ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК КЛЮЧОВА УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	30
Завадська Є.С. ПОЗИТИВНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	35
Кертис Н. В. Буряс А.А. РОЛЬ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У КОЛЕДЖІ	40
Комар О.В., Кіш Я. Р., Брижак Н. Ю. ОРГАНІЗАЦІЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ В УМОВАХ ГРУПИ ПОДОВЖЕНОГО ДНЯ	44
Костич М.В. ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	48
Малець О. О., Голодюк В. Т. СВЯТО-УСПЕНСЬКИЙ СОБОР У ВОЛОДИМИРІ ЯК УНІКАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА	56
Мовчан К.М., Сабов А.Р., Желобанова А. РОЛЬ КНИГИ У ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНЯТ	61
Мочан Т.М., Ясинко В.В., Бенчак Е.М. РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ: СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ	64
Нестерук А. А., Кузьма-Качур М. І. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДИ	70
Рогальський В.Є., Попович О.М. ВНУТРІШНІ ЗМІНИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ОБ'ЄКТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	76
Сідор Ю. І., Товканець Г. В. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	81

Наукове видання

НЗ4

Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. колегії В.В. Гоблик; заст. гол. ред. Т.І. Молнар. Мукачєво: РВВ МДУ, 2025. – Вип. 1(15). – 139с.

У збірнику опубліковані статті студентів, аспірантів та молодих вчених, що відображають результати досліджень з природничих, технічних, гуманітарних, суспільних та економічних наук.

УДК 001(051)(045)''540*6''

***Збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених
«Наука майбутнього» зареєстрований у Google Scholar***

Підписано до друку 27.05.2025 р.

Формат 60x84 1/16

Папір офсет. Умовн. друк. аркушів 10

Тираж 10. Зам. № 89

Адреса видавництва:

Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, м. Мукачєво, Закарпатська обл., 89600,
тел./факс: (03131) 2-11-09. E-mail: rvc@mail.msu.edu.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів та розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>